

ยุทธศาสตร์ชาติในยุคโลกาภิวัตน์

ชุมชนมนุษย์ที่มีการตั้งรกรากเป็นหลักแหล่ง และมีความต่อเนื่องยาวนานหลายชั่วคนเป็นชุมชนที่ต้องอาศัยการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ หากทรัพยากรธรรมชาติยังมีมากกว่าความจำเป็นและความต้องการของคน แรงผลักดันในการร่วมมือกันจะมีมากกว่าความขัดแย้ง และแม้ว่าจะมีความขัดแย้งเกิดขึ้นบ้างความร่วมมือกับความขัดแย้งก็ยังอยู่ในวิสัยที่จะมีการตกลงต่อรองประนีประนอมกันได้ โดยไม่มีฝ่ายใดได้หมด – เสียหมด ภายใต้สภาวะที่ธรรมชาติเป็นสิ่งแวดล้อมที่กำหนดวิถีชีวิตของมนุษย์เช่นนี้ ข้อจำกัดและความขาดแคลนที่มีเนื่องมาจากธรรมชาติยิ่งจะเป็นแรง กดดันให้มนุษย์ต้องร่วมมือกันและมีการจัดการสงวนรักษาทรัพยากรธรรมชาติมากยิ่งขึ้น

หากมนุษยชาติมีแต่ความขัดแย้งเชิงประปรายที่มีอาจลงรอยกันได้ สังคมมนุษย์คงไม่อาจวิวัฒน์และสร้างอารยธรรมได้ แม้การรบราฆ่าฟัน ความรุนแรงในชีวิตประจำวัน และสงครามจะเกิดขึ้นเป็นระยะแต่โดยรวมแล้วความร่วมมือร่วมใจช่วยเหลือเกื้อกูลกันและสภาวะแห่งสันติสุขก็มีอยู่เป็นเวลานานกว่าและเป็นส่วนสำคัญของจิตใต้สำนึกของมนุษย์มาโดยตลอดว่าจำเป็นต้องอยู่รอดปลอดภัย

วิวัฒนาการของชุมชนสมัยโบราณ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ภาษาและวัฒนธรรมของการอยู่ร่วมกันมิได้แยกออกจากกัน ภาษาและวัฒนธรรมมักสะท้อนสัญชาตญาณของความอยู่รอดโดยปราศจากภัยอันตรายที่ไม่อาจควบคุมจำกัดได้ ความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขนี้สะท้อนจากความพยายามในการทำความเข้าใจกับลักษณะนิสัยใจคอของคนที่มีความหลากหลายแตกต่างกัน มีการยอมรับความหลากหลายและทำความเข้าใจกับความหลากหลายด้วยการเรียนรู้ แทนที่จะจัดแบ่งประเภทอย่างแข็งตึง

หลักของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ประกอบด้วยคุณค่าหลักกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีความเป็นสากลและเป็นอากาลิโก คุณค่าหลักนี้เป็นคุณค่าทางศีลธรรมและจริยธรรม และมีความสำคัญต่อชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก เพราะคุณค่าเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญของการรักษาเสถียรภาพของชุมชน จำกัดและลดโอกาสที่คนแต่ละคนต้องระแวงระวังภัยอยู่ตลอดเวลา การยึดมั่นในคุณค่าหลักทางศีลธรรมและจริยธรรมนี้ เปิดโอกาสให้คนแต่ละคนและชุมชนโดยรวมสามารถทำมาหากิน และหาหลักประกันในชีวิตได้

คุณค่าหลักทางศีลธรรมและจริยธรรม เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ แต่เดิมคุณค่ากับมูลค่ามิได้แยกออกจากกัน และในระดับปัจเจกบุคคลก็ผสมผสานกันอยู่ในตัวคนแต่ละคน ในบางชุมชนที่ต้องการใช้แรงงานตลอดทั้งปี เพศหญิงที่ต้องอุ้มท้องนานจะกลายเป็นผู้มีสถานภาพด้อย เพราะมีข้อจำกัดด้านความสามารถจะทำงานได้อย่างเต็มที่ในระหว่างมีครรภ์ และให้นมลูก โดยสรุปแล้วการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจมาจากการขยายตัวของการแลกเปลี่ยนสิ่งที่ขาดแคลน และ/หรือ มีอยู่อย่างจำกัดในระยะยาว การแลกเปลี่ยนนี้ได้กลายเป็นแบบฉบับที่มีผลโดยตรงต่อการแปรเปลี่ยน

ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและต่างชุมชน ในแง่ที่มูลค่ากลายเป็นสิ่งที่ยกระดับขึ้นเสมอ และเหนือ คุณค่าหลักทางศีลธรรมและจริยธรรมยิ่งสิ่งที่กำหนดค่าเป็นตัวเงินในการแลกเปลี่ยน ขยายขอบเขตกว้างขวางจนกลายเป็นสื่อกลางมากขึ้น การวัดคุณค่าของคนและชีวิตก็ถูกกำหนดโดยความสามารถในการสร้างมูลค่าที่ตราค่าเป็นตัวเงินได้มากขึ้นเป็นลำดับ

นับวันสังคมมนุษย์ได้วิวัฒนาการไปเป็นสังคมมูลค่ามากขึ้นทุกที และมีผลทำให้เกิดความแปลกแยกจากตัวตนของคนที่ถูกผลักเข้าไปอยู่ในกระบวนการผลิตสินค้าและบริการมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะในยุคที่เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปเป็นสังคมอุตสาหกรรม

ในยุคอุตสาหกรรมซึ่งมนุษย์ต้องเผชิญกับปัญหาอัตลักษณ์ และมีความแปลกแยกจากตัวตนมากขึ้นนี้เองที่นำไปสู่การเรียกร้องให้มีการทบทวนและจัดลำดับความสำคัญระหว่างคุณค่าหลักทางสังคมกับมูลค่าทางเศรษฐกิจเสียใหม่โดยนักคิดมนุษยนิยมเริ่มวิเคราะห์ถึงมูลค่าที่เป็นมูลค่าส่วนเกิน และตั้งคำถามเกี่ยวกับการได้รับผลตอบแทนในรูปส่วนเกินที่มีเกินความจำเป็น และมาจากการเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตที่กระจุกตัวมากเกินไป

โลกในระยะ 100 ปี ที่ผ่านมาได้เห็นการเผชิญหน้าและความขัดแย้งระหว่างรัฐสองแนวทาง แนวทางหนึ่งต้องการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างมูลค่ากับคุณค่าในระดับรากเหง้า อีกแนวทางหนึ่งอาศัยคุณค่าใหม่ที่เกิดจากการสร้างมูลค่าเป็นแรงผลักดันในการต่อสู้กับการทำลายของแนวทางการจัดการมีส่วนเกินของมูลค่ามากเกินไปให้เกิดความแตกต่างด้านศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่ขยายช่องว่างมากขึ้น

แนวทางการจัดมูลค่าส่วนเกิน (ความจำเป็น) เป็นแนวทางที่ขัดต่อการขยายตัวของระบบทุนนิยม ซึ่งเป็นพัฒนาการของสังคมในระยะ 200 ปี ที่ผ่านมา ระบบทุนนิยมเองก็ได้อาศัยความเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องนี้ ตอกย้ำคุณค่าบางคุณค่าโดยติดปีกทางศีลธรรมและจริยธรรมให้ โดยเฉพาะความขยันขันแข็งในการหาทำไร การแข่งขัน และประสิทธิภาพ “ศีลธรรมและจริยธรรมใหม่” นี่เป็นการขยายความคิดทางศีลธรรมเพิ่มเติมจากความคิดดั้งเดิมทางศาสนา

ดุลยภาพและเสถียรภาพของสังคมจึงถูกสั่นคลอนด้วยการเน้นหนักให้ความสำคัญต่อการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจโดยทดแทนคุณค่าหลักทางศีลธรรมที่มีความเป็นสากลด้วยคุณค่าใหม่ ซึ่งแม้จะอาศัยคำดั้งเดิม เช่น ความเสมอภาค เสรีภาพ ภราดรภาพ แต่ก็มีมิติที่แตกต่างกัน และเกิดการจัดการเพื่อสงวนรักษาและเพิ่มพูนคุณค่าที่แตกต่างกัน โดยแยกออกเป็นสามแนวทางหลัก ๆ คือ แนวทางที่อาศัยรัฐเป็นผู้บังคับ กับแนวทางที่ปล่อยให้กลไกตลาดเป็นผู้บังคับ ส่วนอีกแนวทางหนึ่งนั้นใช้การผสมผสานสองแนวทางนี้ แต่ในที่สุด แนวทางกลไกตลาดก็เป็นฝ่ายครอบงำไปได้

ปัญหาหลักที่ทุกแนวทางต้องการหายุทธศาสตร์และมาตรการในการจัดการได้แก่ ความต้องการความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการไม่มีความแตกต่างด้านสภาพความเป็นอยู่ของคนในสังคม (และในโลก) มากนัก ประเด็นนี้เป็นเป้าหมายที่ฝ่ายที่แม้จะมีอุดมการณ์ต่างกันก็มีความปรารถนาเช่นเดียวกัน

โลกยังคงอยู่ในกระบวนการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจในระบบทุนนิยม แม้ว่าลักษณะและความสำคัญของปัจจัยการผลิตจะแตกต่างไปจากเดิม แทนที่จะมีการทำลายเพื่อลดหรือขจัด “มูลค่าส่วนเกิน” (surplus value) ทุกสังคมกำลังพยายามสร้าง “มูลค่าเพิ่ม” (value-added) โดยไม่คำนึงว่า “มูลค่าเพิ่ม” ของสินค้าและบริการนั้นจะก่อให้เกิด “มูลค่าส่วนเกิน” ในระดับโลก, ภูมิภาค, ชาติ และชุมชนอย่างไร

แนวคิดที่พยายามลดกระแสการสร้างมูลค่าโดยไม่คำนึงถึงสภาพการณ์ความเป็นอยู่ในระดับของตน คือ แนวคิดความพอดี และความพอเพียง ซึ่งมีรากฐานมาจาก ความพอ ความพอเป็นทั้งมูลค่าและคุณค่า แต่เป็นมูลค่าที่ถูกกำกับโดยคุณค่าของความพอดี ซึ่งความพอดีนี้เป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งการแสวงหาส่วนเกินพอดี พอดีและพอเพียงจึงสัมพันธ์กับชีวิตของชุมชนตามสภาพกำลังที่มุ่งสร้างความพอเพียง โดยมุ่งเน้นการตอบสนองต่อความจำเป็นในการดำรงชีวิตของชุมชนมากกว่ามุ่งสร้างความมั่งคั่งที่อาจเกิดมูลค่าส่วนเกิน

ยุทธศาสตร์ของชาติที่เป็นหัวใจของระบบโลกาภิวัตน์ที่ครอบงำอยู่ มีลักษณะที่มุ่งเน้นการกดดันให้ชาติต่าง ๆ เปิดสังคมเพื่อรับกับการมีการค้าเสรี การเงินเสรี การลงทุนเสรี การลดบทบาทการเป็นเจ้าของทรัพย์สินและกิจการสาธารณูปโภคและการสื่อสารคมนาคมของรัฐ การมีระบบกฎหมาย และระบบการเมืองการจัดการที่สอดคล้องกับระบบและมาตรฐานของผู้นำระบบโลกาภิวัตน์

ยุทธศาสตร์เพื่อจัดระเบียบโลกใหม่นี้มีฐานการสนับสนุนด้านกำลังทางทหาร องค์กร และกติการะเบียบแบบแผนที่ใช้บังคับแก่ชาติที่เข้าร่วมเป็นพหุภาคี การเป็นเจ้าของควบคุมความรู้และเทคโนโลยีที่ทันสมัย ดังนั้น เพื่อพิจารณาจากปลายทาง คือ จากรัฐชาติอย่างไทยแล้ว ทางเลือกในปัจจุบันกลับมีน้อยลง เพราะยุทธศาสตร์เพื่อจัดระเบียบโลกใหม่ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาที่ให้ความสำคัญแก่การสร้างมูลค่าที่ต้องอาศัยกลไกและกระบวนการของทุนทางเศรษฐกิจมากกว่าทุนทางสังคม ทั้งนี้ ทุนทางเศรษฐกิจมักจะขัดแย้งกับคุณค่าที่ทุนทางสังคมแสวงหาและส่งเสริม

ในระยะเวลาหลัง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ประชาชนมีโอกาสน้อยมากที่จะร่วมกันคิดถึงแนวทางการปกครองและพัฒนาประเทศแม้ว่าจะมีความพยายามในการต่อสู้เพื่อเสนอทางเลือกที่แตกต่างออกไปจากระบบการปกครอง และการพัฒนาที่อิงกรอบที่มหาอำนาจเป็นฝ่ายกำหนด แต่ก็ไม่บังเกิดผลมากนักในทางการเหนี่ยวรั้งพลังจากมหาอำนาจที่ร่วมมือกับอำนาจรัฐไทยตราบจนเกิดปฏิริยาแพร่กระจายด้านจิตสำนึกที่นำไปสู่ขบวนการ 14 ตุลาคม 2516

มีข้อสังเกตว่า แม้จะมีการเรียกร้องรัฐธรรมนูญที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นในระหว่างเหตุการณ์เดือนตุลาคม 2516 ก็ตาม แต่ความขัดแย้งทางอุดมการณ์และแนวทางการเปลี่ยนแปลงสังคมเศรษฐกิจการเมืองก็ทำให้การพัฒนาระบบการเมืองอย่างมั่นคงและต่อเนื่องเป็นไปได้ยาก เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะโลกที่แบ่งออกเป็น 2 ขั้ว มีผลต่อการแบ่งอุดมการณ์และแนวทางการพัฒนาออกเป็น 2 ขั้วเช่นกัน การที่รัฐธรรมนูญ 2517 มีอายุสั้นก็เพราะพลังที่ก้าวหน้ายังไม่ยอมรับความชอบธรรมของรัฐธรรมนูญโดยเห็นว่าล้าหลัง และมีลักษณะประนีประนอมมากเกินไป ในขณะที่พลังที่ล้าหลังก็เห็นว่ารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ก้าวหน้าเกินไป ดังนั้น แม้จะได้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 มา แต่การต่อสู้ทางการเมืองก็มิได้อาศัยกรอบกติกาทางรัฐธรรมนูญ การต่อสู้ทางการเมืองกลับอยู่นอกกรอบกติกาทั้งฝ่ายรัฐบาล และฝ่ายต่อต้านรัฐบาล ซึ่งฝ่ายต่อต้านรัฐบาลที่รุนแรงที่สุดนั้นไม่ยอมรับกติกาที่ฝ่ายรัฐบาลกำหนดโดยเห็นว่า เป็นกติกาแบบเผด็จการ จึงเริ่มหันไปอาศัยแนวทางการปฏิวัติ และการต่อต้านด้วยกำลังอาวุธมากขึ้น

สถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศโดยเฉพาะยุทธศาสตร์ของมหาอำนาจสหรัฐอเมริกา และยุทธศาสตร์รับของสาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลอย่างยิ่งต่อการเมืองไทย อาจกล่าวได้ว่ารัฐไทยได้มีสภาพเป็นเพียงฝ่ายสนองตอบต่อเป้าหมายทางยุทธศาสตร์ของทั้งสหรัฐอเมริกา และสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยสหรัฐอเมริกาอาศัยกองทัพรัฐบาลและองคาพยพของรัฐ ราชการที่สหรัฐอเมริกามีส่วนช่วยอุดหนุนและสร้างความแข็งแกร่งให้ นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา สาธารณรัฐประชาชนจีนเองก็ได้อาศัยพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เป็นเครื่องมือในการตั้งรับการรุกทางยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาค

ตลอดระยะเวลาดังกล่าว (หลังสงครามโลกครั้งที่สอง จึงถึงก่อนการเปลี่ยนยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาต่อสาธารณรัฐประชาชนจีน) ผู้นำไทยจึงขาดโอกาสในการคิดและพัฒนายุทธศาสตร์ชาติที่ยึดหลักผลประโยชน์ของไทยเป็นหลัก ดังนั้น เมื่อหมดยุคสงครามเย็นและสหรัฐอเมริกาปรับยุทธศาสตร์ที่มีต่อสาธารณรัฐประชาชนจีนเสียใหม่ไปสู่การกดดันที่อาศัยกติกาและระเบียบโลกใหม่ ซึ่งเน้นการเป็นสังคมเปิดมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้ลำดับความสำคัญแก่สิทธิมนุษยชนและส่งเสริมระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีที่อาศัยกลไกการตลาด โดยลดบทบาทของภาครัฐลง ยุทธศาสตร์นี้จึงมีผลกระทบโดยตรงต่อรัฐไทยที่เคยเป็นพันธมิตรทางการทหารและทางการเมืองเพราะในทางเศรษฐกิจที่กลายมาเป็นกิจกรรมหลักของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้น บรรษัทข้ามชาติที่เป็นสถาบันสำคัญของกิจกรรมทางเศรษฐกิจต้องการแสวงหาผลกำไรแต่เพียงด้านเดียว และในบางส่วนก็เป็นการเก็งกำไรระยะสั้นด้วย

การขาดประสบการณ์ทางยุทธศาสตร์ และการตั้งรับการรุกทางเศรษฐกิจมีผลทำให้ประเทศไทยต้องประสบกับวิกฤตทางการเงินอย่างรุนแรง ในระยะเวลาเดียวกันเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างประเทศ พลังที่ตื่นตัวทางการเมืองก็ยุติบทบาทด้านการต่อสู้ด้วยแนวทางการปฏิวัติลงและกระจายกันไปแสวงหาบทบาททั้งทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง จนกลายเป็นบุคลากรที่เป็นกำลังสำคัญในวงการต่าง ๆ ในระยะเวลา 20 ปี ที่ผ่านมา

แนวทางปฏิรูปที่เคยเป็นทางเลือกที่มีผู้สนับสนุนไม่มากนัก เมื่อ 20 – 30 ปี ก่อน จึงกลายเป็นทางเลือกเดียวของการเปลี่ยนแปลง แต่แนวทางปฏิรูปสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ใน ระยะแรก ๆ เป็นแนวทางที่ชาดยุทธศาสตร์ชาติที่มีพลัง เพราะการขาดตอนของอำนาจเผด็จการ กลุ่มการเมือง-กลุ่มเศรษฐกิจ ที่เข้ามาอยู่ในวงการเมือง โดยอาศัยพรรคการเมืองก็ยังไม่มียุทธศาสตร์ใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งสามารถกุมอำนาจทางการเมืองได้อย่างเด็ดขาด การขาดตอนของอำนาจเผด็จการ และพลังที่ยังไม่กล้าแข็งทางการเมืองและเศรษฐกิจของนักการเมืองนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่เปิดโอกาสให้พลังการปฏิรูปสามารถรวมตัวกันผลักดันแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ออกมาได้และมีการเคลื่อนไหวทั่วประเทศอย่างเป็นขบวนการโดยอาศัยกระบวนการพิจารณาเนื้อหาสาระของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 การร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และการปฏิรูปการศึกษาโดยการจัดทำการศึกษา การประชุมสัมมนาทั่วประเทศ ทั้งหมดนี้ส่งผลให้เกิดการเติบโต และการยอมรับในบทบาทของภาคประชาชนอย่างรวดเร็ว จนพลังที่เคยต่อต้านการตื่นตัวของภาคประชาชนไม่อาจปฏิเสธบทบาทของภาคประชาชนได้อีกต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อบทบัญญัติต่างๆของรัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองสิทธิเสรีภาพของภาคประชาชน และเปิดโอกาสให้มีการจัดตั้งองค์กรอิสระ ตลอดจนให้มีส่วนร่วมในสาธารณกิจอย่างเป็นรูปธรรม

แม้ว่าสถานการณ์โลกจะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประชาธิปไตย แต่ระเบียบโลกใหม่ที่มีกระแสโลกาภิวัตน์เป็นตัวเร่งก็เป็นระเบียบโลกใหม่ที่มีความสำคัญแก่มูลค่าทางธุรกิจในมุมแคบมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ซึ่งยังคงมีการถกเถียงและแนวทางการจัดการระบบเศรษฐกิจที่มุ่งลดความแตกต่างด้านโอกาสและรายได้เมื่อกระแสโลกาภิวัตน์กลายเป็นระบบที่มีทั้งยุทธศาสตร์ องค์การที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการผลักดันยุทธศาสตร์ที่เน้นการสร้างมูลค่าทางธุรกิจ โดยเปลี่ยน กติกา กฎ ระเบียบ ที่ทุกประเทศในพหุภาคีทางการค้าให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน มีความกลมกลืนกันก็มีผลทำให้รัฐประชาชาติที่ไม่เคยมีความจำเป็นในการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติ ต้องเผชิญกับการท้าทายใหม่ ๆ ที่ไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน

กว่ารัฐประชาชาติเหล่านี้จะรู้ตัวก็สายเสียแล้ว การรุกอย่างทั่วด้านของกลุ่มประเทศที่มีความเหนือกว่าทางด้านทุนและเทคโนโลยี ส่งผลให้ทุนชาติที่มีการสั่งสมทุนมาหลายชั่วคนล่มสลายในด้านทุนที่รัฐครอบครองอยู่โดยควบคุมกิจการที่เป็นรัฐวิสาหกิจสำคัญ ๆ ก็ได้รับผลสะท้อนเช่นกัน โดยมีแรงกดดันให้รัฐต้องลดสัดส่วนของการถือหุ้นในรัฐวิสาหกิจลง การผ่านพระราชบัญญัติเงินทุนรัฐวิสาหกิจอย่างรวดเร็วและมีบทบัญญัติที่ให้อำนาจฝ่ายบริหารสามารถจัดการแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้มีการดำเนินการเชิงธุรกิจมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการมีสัดส่วนของหุ้นในมือเอกชน และ “พันธมิตรทางยุทธศาสตร์” มากขึ้นเป็นเครื่องยืนยันอย่างชัดเจนว่า ทุนชาติของเอกชนคนพื้นเมือง และทุนของรัฐกำลังมีการเปลี่ยนการถือครองอย่างรวดเร็วภายใต้การครอบครองของทุนข้ามชาติที่บรรษัทขนาดใหญ่ทางด้านอุตสาหกรรม การค้า และการบริการ

พัฒนาการของสังคมอเมริกา เป็นพัฒนาการที่ก่อให้เกิดบูรณาการระหว่างอำนาจธุรกิจกับอำนาจการเมืองมาเป็นเวลาช้านานแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นต้นมา แต่บูรณาการในลักษณะนี้ไม่อาจเกิดขึ้นได้ในประเทศที่กำลังพัฒนาหลายประเทศ และในบางระยะที่มีพัฒนาการไปในทิศทางนั้น มหาอำนาจอเมริกาเองก็มีแนวทางและมาตรการในการแทรกแซงเพื่อป้องกันมิให้เกิดพัฒนาการเช่นนี้ โดยอ้างถึงความไม่ชอบธรรมที่จะเกิดการรวมศูนย์อำนาจทางธุรกิจกับอำนาจการเมือง เนื่องจากในสหรัฐอเมริกาไม่มีปัญหาเรื่อง ทุนชาติ กับ ทุนรัฐ เพราะมีการสะสมทุน และการขยายทุนในลักษณะที่ทุนชาติได้รับการปกป้องคุ้มครองโดยระบบการเมืองและระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรี ตั้งแต่แรกเริ่มก่อตั้งรัฐ แนวคิดและยุทธศาสตร์ของอเมริกันจึงต่อต้านทุนของรัฐ โดยถือว่าเป็นอุปสรรคของเศรษฐกิจทุนนิยมเสรี แต่ในหลายประเทศอำนาจทางธุรกิจกับอำนาจทางการเมืองไม่อาจรวมศูนย์อยู่ในกลุ่มคนกลุ่มเดียวกันได้ เพราะอำนาจรัฐทำหน้าที่ในการปรับสัมพันธภาพระหว่างอำนาจสองแหล่งนี้ตลอดมา ด้วยเหตุนี้เอง เมื่อหมดยุคอันตรายจากการทำลายของกลุ่มรัฐสังคมนิยมจึงเกิดสูญญากาศ และช่องว่างที่ทำให้ทุนข้ามชาติรุกและทำลายทุนชาติได้อย่างง่ายดาย เพราะทุนชาติ เช่นในประเทศไทยมีมิติด้านการเป็นชนเชื้อชาติจีนอยู่ด้วย และการประกอบการแบบคนจีน (เช่น การค้าข้าว) ก็เป็นกิจการที่ชาวตะวันตกได้พยายามแข่งขัน แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ การที่ทุนชาติมีความอ่อนแอทางการเมือง เพราะนักธุรกิจเชื้อสายจีนต้องระแวดระวังในการเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองนี้ทำให้ระบอบประชาธิปไตยที่อาศัยตัวแบบตะวันตกมีความอ่อนแอตามไปด้วย เพราะการแสวงหาและปกป้องผลประโยชน์ทางธุรกิจของทุนชาติ มิได้กระทำผ่านพรรคการเมืองและระบบการเมือง หากไปทำผ่านระบบราชการ และอำนาจรัฐที่คุมระบบราชการ อำนาจรัฐเองก็อาศัยรัฐวิสาหกิจควบคุมกิจการสำคัญ ๆ ไว้

ในขณะที่ อำนาจทางธุรกิจเริ่มจะเข้ามากุมอำนาจทางการเมืองประเทศไทยก็ต้องเผชิญกับการท้าทายและการกดดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านทุนแห่งรัฐ (รัฐวิสาหกิจ) การต่อสู้ในยุคครอบโลก จึงเป็นการต่อสู้สองด้านที่ซ้อนกันอยู่ ด้านหนึ่ง คือ การเข้าครอบครองกิจการที่รัฐเคยควบคุมอยู่โดยทุนข้ามชาติ ในยามที่ทุนชาติถูกทำลายลง เหลือบริษัทน้อยบริษัทที่มีความสามารถพอในการลงทุนขนาดใหญ่ อีกด้านหนึ่งทุนชาติ ที่ได้อำนาจทางการเมืองก็ต้องจัดการกับอำนาจรัฐที่อยู่กับระบบราชการมานาน

การปรับตัวของทุนชาติที่เริ่มอาศัยยุทธศาสตร์มาแทนที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ก่อให้เกิดแรงต้านจากพลังข้ามชาติมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิจารณ์นโยบายประชานิยม แต่บูรณาการของอำนาจทางธุรกิจกับอำนาจทางการเมืองที่กำลังเริ่มขึ้นจะต้องอาศัยยุทธศาสตร์ชาติที่รู้จักและเข้าใจประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างทุนชาติ ทุนแห่งรัฐ และทุนข้ามชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าครอบครองกิจการที่รัฐครอบครองอยู่ ด้วยการเสนอสูตรการแปรรูปที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนของผู้ถือหุ้น

ในยุคครอบโลกนี้ ประชาธิปไตยจะมีความหมายอย่างแท้จริงก็ด้วยการที่ประชาธิปไตยนั้นเป็นระบบการเมืองการปกครองที่ปกป้องคุ้มครองทุนชาติ และกระจายทุนแห่งรัฐให้อยู่ในมือคนในชาติ แทนที่จะเป็นเครื่องมือทางธุรกิจของทุนข้ามชาติระบอบประชาธิปไตยจะไม่มีคุณประโยชน์ หากภาคประชาชนไม่ได้รับผลเชิงบวกจากการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น ยุทธศาสตร์ใหม่ของชาติและการเมืองภาคประชาชนในยุคครอบโลกจึงต้องมาจากการวิเคราะห์สัมพันธภาพ และการเคลื่อนไหวของทุนข้ามชาติ ที่มีต่อทุนชาติและทุนแห่งรัฐเป็นด้านหลัก

หลังยุคสงครามเย็น และยุคทุนข้ามชาติครอบโลกนี้ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะมีการกำหนด ยุทธศาสตร์ใหญ่ของชาติที่เป็นกรอบอ้างอิงที่พลังและผลประโยชน์ของกลุ่มชนในชาติสามารถมีส่วนร่วมได้ การวิเคราะห์และแยกแยะลักษณะของกลุ่มทุนมีความสำคัญเป็นพิเศษในยุคที่การวิเคราะห์ทุนไม่ค่อยจะมีการพูดถึงกันโดยยอมรับสภาพการครอบงำของทุนข้ามชาติที่อ้างกติกาและความชอบธรรมของกลไกการตลาดและการแข่งขันเสรี ส่วนความเป็นธรรมนั้น แต่เดิมรัฐมีบทบาทหลักในการดูแลคุณค่านี้ในสมการใหม่ การเน้นการแข่งขันที่เสรี โดยไม่มีเงื่อนไขของความเป็นธรรม ย่อมก่อให้เกิดความทรุดหนักของสภาพความเป็นอยู่ของภาคประชาชนที่ไม่มีตัวแทนปกป้องรักษา เพราะหากรัฐบาลเองไม่อาศัยพลังจากภาคประชาชนถ่วงดุล เหนี่ยวรั้ง ทัดทานการรุกรานจากพลังทุนข้ามชาติแล้ว ก็ไม่มีช่องทางใดที่มีประสิทธิภาพพอที่จะทานการครอบโลกของทุนข้ามชาติได้

คำถามมีว่า ในยุคนี้เป็นไปได้หรือที่จะแยกแยะระหว่างทุนชาติกับทุนข้ามชาติ เพราะได้มีพัฒนาการของทุนชาติและทุนต่างประเทศในรูปของการลงทุนร่วมกันมาตลอดระยะเวลาของการแสวงหาการลงทุนจากต่างประเทศในกิจการหลายประเภทโดยที่การลงทุนจากต่างประเทศนั้นก็ก่อให้เกิดการจ้างแรงงาน และการพัฒนาอุตสาหกรรมบางอย่าง (เช่น อุตสาหกรรมประกอบรถยนต์ และอุตสาหกรรมชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น) ที่เป็นผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ

แต่ในยุคที่กระแสโลกาภิวัตน์ครอบโลก การเปิดเสรีทางการเงินและการลงทุน มิได้มีส่วนช่วยให้การลงทุนเกิดการจ้างแรงงานและการพัฒนาฝีมือแรงงานเพิ่มขึ้น เพราะลักษณะของการเข้ามาของทุนจากต่างประเทศเป็นการลงทุนระยะสั้นและเป็นการเก็งกำไรโดยผ่านตลาดหุ้น ปรากฏการณ์เช่นนี้ก่อให้เกิดความไม่มั่นคงและการผันผวนทางเศรษฐกิจเป็นระยะๆ และเป็นแรงกดดันด้านลบต่อการพัฒนาการเมืองระบอบประชาธิปไตย

ในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและการเมืองของประเทศตะวันตกที่มีระบอบประชาธิปไตยที่มั่นคง กติกาทางการเมืองแบบประชาธิปไตยได้รับการพัฒนาและจรรโลงไว้ ก็เพราะเป็นกรอบอ้างอิงของการแข่งขันระหว่างผลประโยชน์ที่ไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นพิเศษตลอดกาลที่สำคัญก็คือพัฒนาการของระบอบประชาธิปไตยกับพัฒนาการของทุนชาติต่างเกื้อหนุนกัน ส่วนสถานการณ์ในยุคโลกาภิวัตน์ กลับตรงกันข้ามกล่าวคือบทบาทของทุนกับพัฒนาการของระบอบประชาธิปไตยมีมิติของทุนต่างประเทศ โดยเฉพาะทุนข้ามชาติขนาดใหญ่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยและการที่ทุนต่างประเทศส่วนหนึ่ง

เป็นการลงทุนระยะสั้นและเก็งกำไรก็ทำให้ทุนนั้นเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการไร้เสถียรภาพ ในระบบเศรษฐกิจ ที่น่าสังเกตก็คือ ทุนต่างประเทศมีรัฐบาลและสื่อที่กลุ่มทุนเหล่านั้นสนับสนุนอยู่ได้เรียกร้องให้ประเทศที่กำลังพัฒนาเศรษฐกิจ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกฎหมายและระเบียบต่างๆ ให้เอื้ออำนวยต่อการค้าและการลงทุนเสรี ให้มีธรรมาภิบาลและบรรษัทภิบาล โดยแนะนำให้มีการลดบทบาทของรัฐในทางเศรษฐกิจลง

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมในประเทศไทยจึงมีความซับซ้อนขึ้น เพราะการที่รัฐได้คุมอำนาจ และกิจกรรมบางอย่างทางเศรษฐกิจไว้ โดยจัดตั้งรัฐวิสาหกิจขึ้น ทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางอำนาจที่มีลักษณะเฉพาะ แม้กลุ่มธุรกิจเชื้อสายจีนจะสามารถสะสมทุนได้ แต่ก็ยังถูกจำกัดการขยายการลงทุนในกิจการสำคัญ ๆ เพราะรัฐควบคุมไว้และมีการตกลงต่อรองโดยใช้ระบบสัมปทานที่อาศัยระบบอุปถัมภ์เป็นเครื่องมือ

ทุนของคนเชื้อสายจีน จึงเป็นทุนชาติที่ถูกจำกัดศักยภาพโดยรัฐ และไม่มีฐานอำนาจทางการเมืองที่เป็นอำนาจของตนเองที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกติกากฎหมาย กฎ ระเบียบต่าง ๆ

ส่วนทุนข้ามชาติจากตะวันตกนั้น พุ่งเป้ามาที่การเปลี่ยนแปลง กติกา กฎหมาย กฎ ระเบียบโดยตรงเพื่อเปิดโอกาสให้เกิดการดำเนินงานทางธุรกิจอย่างเสรี โดยมีหลักการว่าจะต้องให้รัฐลดบทบาทลง รัฐไทยที่เคยทานอำนาจทางธุรกิจของทุนเชื้อสายจีน (ซึ่งในระยะเวลานานนับร้อยปีได้กลายเป็นไทยแล้ว) ไว้ได้ จึงต้องเผชิญกับการท้าทายของทุนตะวันตกอย่างรอบด้าน

ท่ามกลางสภาพการณ์เช่นนี้ ยุทธศาสตร์ของชาติ จึงต้องคำนึงถึงการกำหนดแนวทางในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน กับทุนต่างชาติ เป็น 2 ระดับ คือ ระดับการเปิดให้ทุนต่างชาติเข้ามาลงทุนภายในประเทศได้กับระดับการจัดการกับความต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกติกาและกฎหมายของไทย ซึ่งความสัมพันธ์ระดับที่สองนั้น ทุนต่างชาติทำผ่านองค์การระหว่างประเทศ และกระบวนการประชุมพหุภาคี และอาศัยสภาพการณ์การทรุดโทรมทางเศรษฐกิจเข้ามาจัดการ ดังเห็นได้จากการดำเนินการของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ซึ่งส่งผลสะท้อนโดยตรงต่ออำนาจอธิปไตย

การก่อตัวของพลังต่อต้าน “กฎหมายขายชาติ 11 ฉบับ” เป็นภาพสะท้อนของปฏิกิริยาที่เจ้าของทุนชาติ และกลุ่มพลังจากรัฐวิสาหกิจ (ทุนแห่งรัฐ) มีต่อทุนข้ามชาติ รัฐบาลใดก็ตามย่อมได้รับแรงกดดันจากพลังสองกระแส คือ พลังจากกระแสโลกาภิวัตน์ กับพลังจากกระแสทุนชาติและทุนท้องถิ่น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการคิดอย่างเป็นระบบ ถึงการประนีประนอมระหว่างพลังสองกระแสนี้โดยมิให้กระทบกระเทือนฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดในลักษณะที่ฝ่ายนั้นต้องตกเป็นฝ่ายที่ได้ทั้งหมดหรือเสียทั้งหมด การแสวงหาข้อตกลงที่สามารถประสานประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายได้นี้เป็นเรื่องยาก เพราะลักษณะของการรุกและการดำเนินงานทางธุรกิจของบรรษัทข้ามชาติเป็นไปโดยเน้นการมีขนาดทางธุรกรรมใหญ่มากพอที่จะทำให้ราคาของสินค้าสามารถแข่งขันได้ คือ มีราคาต่ำแต่คุณภาพดี กรณีการค้าปลีกจึงเป็น

เรื่องที่แสดงถึงความขัดแย้งในความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้ผลิตสินค้า ผู้ส่งสินค้าเพื่อนำมาขายตาม ห้างสรรพสินค้า ซึ่งผู้ส่งสินค้าสามารถตราราคาสินค้าจากผู้ผลิตได้ เนื่องจากธุรกรรมในระบบเศรษฐกิจ ไทยส่วนใหญ่ยังมิใช่ธุรกรรมของการบริการที่อาศัยความรู้เป็นฐานการผลิต หากยังคงเป็นธุรกรรม ทางการผลิตสินค้าภาคเกษตร หัตถกรรม และอุตสาหกรรมประกอบชิ้นส่วน นอกจากนั้น ฐาน ทางการผลิตที่มีคนจำนวนมาก และมีคะแนนเสียงอยู่ก็ยังเป็นส่วนที่ยากจน – ถ้าหลัง รัฐบาลในยุค ปัจจุบันจึงต้องมียุทธศาสตร์ผสมผสานที่มีความจำเป็นในการหาพันธมิตรแนวร่วมที่พยายามหลีกเลี่ยง การเลือกข้างแบบสองขั้ว คือ จะต้องไม่เลือกข้างที่แบ่งขั้วเด็ดขาด ระหว่างทุนข้ามชาติกับทุนชาติ รัฐบาลภายใต้การนำของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จึงพยายามสร้างฐานอิงใหม่ ด้วยการจัดทำ กองทุนหมู่บ้าน การส่งเสริมผลิตภัณฑ์ระดับตำบล และการแปลงสินทรัพย์ที่อยู่นอกระบบไม่ได้รับการ รับรองโดยระบบกฎหมายและระบบการธนาคารให้เป็นทุน ส่วนทางด้านต่างประเทศนั้น ก็ พยายามหาพื้นที่ใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพทางการค้า เช่น การหาหุ้นทางการค้ากับสาธารณรัฐ ประชาชนจีน ตะวันออกกลาง และเอเชียใต้ เป็นต้น

ภารกิจที่รัฐบาลในยุคโลกาภิวัตน์ครอบโลกมีความหนักหน่วงมากเป็นพิเศษ รัฐบาลต้องใช้ อำนาจทางการเมืองปรับเปลี่ยนระบบราชการให้เป็นกลไกเพื่อใช้ประโยชน์สำหรับยุทธศาสตร์ชุดใหม่ ให้ได้ทั้งนี้รัฐสมัยใหม่จะต้องเป็นรัฐที่สามารถใช้อำนาจรัฐได้อย่างฉับไวคล่องตัวและเป็นเครื่องมือทาง ยุทธศาสตร์ได้

บทบาทของภาคประชาชนในยุคโลกาภิวัตน์และกลไกตลาดครอบโลก จะมีความสำคัญในการ หนุนช่วยยุทธศาสตร์ของรัฐบาล เพราะพลังจากภาคประชาชนเป็นพลังเดียวที่รัฐสามารถอาศัยเป็น ฐานสนับสนุนความชอบธรรมของรัฐบาลได้และยังเป็นพลังที่ทำลายพลังของทุนข้ามชาติได้อีกด้วย ดังนั้นเราจึงเห็นพันธมิตรใหม่ของภาคประชาชนกับภาคธุรกิจเอกชนที่ได้รับความกระทบกระเทือน จากการรุกของทุนข้ามชาติทั้ง ๆ ที่ในอดีตพันธมิตรนี้ไม่มีอยู่ เพราะธุรกิจเอกชนได้อาศัยการอิงแอบ แนบสนิทกับผู้นำทางทหารและข้าราชการมากกว่าที่จะร่วมมือกับองค์กรอาสาสมัครภาคประชาชน ใน สมัยรัฐบาล นายชวน หลีกภัย รัฐบาลพลีตพลัดตกเป็นเบี้ยล่างของมหาอำนาจสหรัฐอเมริกา ซึ่ง สนับสนุนการครอบโลกของกลไกตลาด และบรรษัทข้ามชาติ รัฐบาลนั้นจึงใช้อำนาจรัฐต่อทุนชาติ ทั้งที่ เป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ (ปิโตรเคมี) กิจกรรมธนาคาร และธุรกิจทุกประเภท นอกจากนั้นยังได้ จัดการกับทุนแห่งรัฐ (รัฐวิสาหกิจที่จะต้องมีการจัดการใหม่) ด้วย

ในอนาคต แม้การเมืองไทยจะมีเสถียรภาพมากขึ้นแต่แรงกดดันของกระแสโลกาภิวัตน์ก็ยังคง มีอยู่ แม้ว่าจะลดน้อยลงหลังเกิดเหตุการณ์สหรัฐอเมริกาถูกโจมตี เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2001 ก็ตาม อนึ่งการฉ้อฉลของบรรษัทขนาดใหญ่หลายแห่งในสหรัฐอเมริกา มีผลทำให้ความชอบธรรมของกระแส ธุรกิจเป็นใหญ่ลดต่ำลง โดยในสหรัฐอเมริกาได้มีการหันมาเห็นความสำคัญของคุณค่าทางสังคม และ ชุมชน ตลอดจนการที่บรรษัทขนาดใหญ่จะต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น

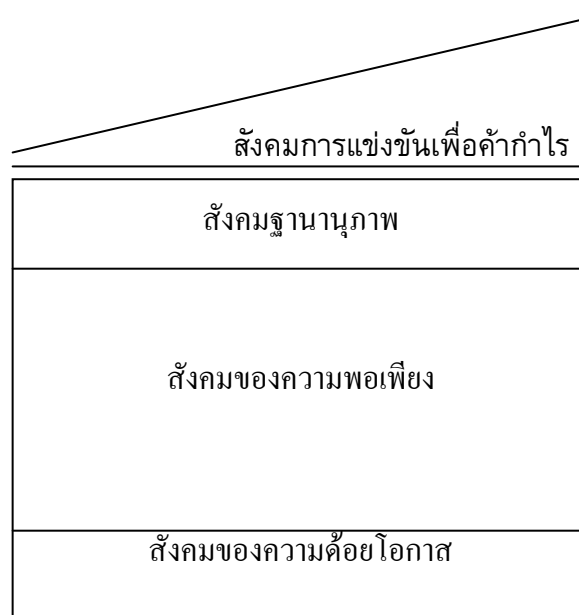
ยุทธศาสตร์ใหม่ของชาติไทยจึงเป็นยุทธศาสตร์ที่คำนึงถึงดุลยภาพระหว่างมูลค่า (ทางเศรษฐกิจ) กับคุณค่า (ทางสังคมและวัฒนธรรม) การหาดุลยภาพก็คือ การหาทางสายกลางนั่นเอง คนไทยเราได้มีประสบการณ์ของการผสานประโยชน์มาเป็นเวลาช้านานแล้ว และประโยชน์ที่เราประสานั้น หาใช่ประโยชน์แคบๆ ระยะสั้นทางเศรษฐกิจธุรกิจไม่ หากเป็นประโยชน์ในความหมายที่กว้าง เป็นประโยชน์สู่ระยะยาวที่มีคุณค่าและมีผลทางจิตใจที่สำคัญก็คือในบรรดาคคุณค่าทั้งหลายนี้ความเป็นไทย และความดีงามของความเป็นไทย ก็เป็นคุณค่าหลักที่เราจำเป็นต้องมีอยู่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ด้วย

การผสาน หรือประสานครูค่ากับคุณค่า จึงเป็นยุทธศาสตร์ที่ต้องการพันธมิตรที่รัฐบาลไม่เคยตั้งใจจริงในการแสวงหามาก่อน พันธมิตรนี้คือ ภาคประชาชนนั่นเอง และภาคประชาชนนี้จะเป้นพันธมิตรที่มั่นคงที่สุดของรัฐประชาชาติในยามเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์ และกระแสกลไกตลาดครอบโลก ดังเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้

ยุทธศาสตร์ชาติเป็นยุทธศาสตร์ที่สามารถทำหน้าที่ได้หลายด้าน และสนองตอบต่อความคาดหวัง ความต้องการ และผลประโยชน์ของทั้งปัจเจกชน กลุ่ม และส่วนรวม อีกทั้งต้องเป็นยุทธศาสตร์ที่มีลักษณะเป็นการป้องกัน – ฟื้นฟู การเชื่อมโยงภาคการผลิต – การบริการ ทั้งภาคธุรกิจขนาดใหญ่ข้ามชาติ ธุรกิจขนาดกลาง – ขนาดย่อม – ขนาดเล็กย่อย และภาคประชาชนที่มีการผลิตบางส่วน ซึ่งมีใช้เชิงธุรกิจแต่เป็นการผลิตเพื่อยังชีพ และจะต้องมียุทธศาสตร์ด้านที่เป็นเชิงรุก หรือการก้าวกระโดดอีกด้วย ยุทธศาสตร์ชาติจึงต้องมีภารกิจสามด้าน คือ (1) ป้องกันและฟื้นฟู (2) เชื่อมโยง (3) รุกแบบก้าวกระโดด หรือเป็นคานงัดนี้ เราเรียกว่า ยุทธศาสตร์ไตรลักษณ์ภาค

ยุทธศาสตร์ไตรลักษณ์ภาค เป็นยุทธศาสตร์ที่ออกแบบให้สอดคล้องกับการวิเคราะห์สังคมไทยปัจจุบัน ว่ามีลักษณะเป็นสังคม 4 ฐาน (Tetra – furcated society) ดังภาพ

ภาพที่ 1 แบบจำลอง สังคม 4 ฐาน

สังคมการแข่งขันเพื่อค้ากำไรแม้จะมีจำนวนคนน้อยที่สุดแต่ก็มีพลังอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมมากที่สุด เพราะมีทรัพยากรเหนือกว่าสังคมส่วนอื่น ๆ สังคมการแข่งขันเพื่อค้ากำไรยังมีพลังหนุนช่วยและแรงกดดันจากระบบเศรษฐกิจโลก และบรรษัทข้ามชาติที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางของกระแสโลกาภิวัตน์อีกด้วย สังคมฐานนี้มีมาตรฐานสูงและต้องการปรับเปลี่ยนระบบกฎหมาย กฎ ระเบียบ แม้กระทั่งกติกาทางการเมือง – การปกครอง – การบริหารจัดการของประเทศต่าง ๆ ในโลกให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน และมีความกลมกลืนกัน สังคมฐานนี้มีความคาดหวัง มาตรฐาน และความต้องการในด้านการทำการค้าเพื่อเพิ่มพูนกำไรเป็นด้านหลัก แรงขับเคลื่อนสำคัญก็คือ ผลกำไรซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญ ส่วนการจัดระบบและระเบียบทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมืองนั้นล้วนแล้วแต่เป็นเพียงวิธีการหรือกลยุทธ์ในการบรรลุถึงเป้าหมายนี้ทั้งสิ้น กติกาที่กำหนดขึ้นก็เน้นการแข่งขันมากกว่าความร่วมมือ ดังนั้น การปรับตัวของสังคมโดยรวมที่สังคมฐานนี้ต้องการก็คือ การปรับตัวเพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขัน ส่วนความชอบธรรมของระบอบการเมือง ความน่าเชื่อถือของประเทศขึ้นอยู่กับมาตรฐานและเกณฑ์การวัดที่คำนึงถึงเป้าหมายของการมีกำไร และการเติบโตเชิงธุรกิจเป็นสำคัญ

สังคมนานาภาพ เป็นสังคมที่ก่อรูปมาจากการอาศัยโอกาสและช่องทางของการได้รับการศึกษาของคนส่วนหนึ่งเพื่อยกสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยมีปริญญาบัตรเป็นสินค้าเชิงสถานภาพ (positional goods) การมีคุณวุฒิ (qualifications) ไม่ได้เป็นหลักประกันการมีคุณภาพ (quality) สังคมนานาภาพ มีบทบาทในการเป็นสายพานของการเลื่อนฐานะทางสังคม จนในที่สุดกลุ่มคนจำนวนมากขึ้นที่ได้รับผลพวงจากการขยายตัวของการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ซึ่งมีจำนวนไม่ถึงร้อยละ 20 ของผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมทั่วประเทศก็มีสถานภาพสูงกว่าคนทั่วไป แม้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันก็ได้ใช้มาตรฐานที่บุคคลจะได้รับจากกลไกของสังคมนานาภาพเป็นเงื่อนไขกำหนดคุณสมบัติบุคลากรทางการเมือง (ผู้สมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภาต้องจบปริญญาตรี) สังคมนานาภาพนี้เป็นสังคมที่รับใช้ตนเองมากกว่าที่จะรับใช้สังคมนานาภาพอื่น ๆ ดังจะเห็นได้จากการที่สังคมฐานนี้ได้รับการเรียกร้องจากสังคมการแข่งขันเพื่อค้ากำไร และสังคมฐานล่างอีกสองฐานให้ตอบสนองต่อความคาดหวัง และความต้องการของผู้คนในสังคมนานาภาพต่าง ๆ นั้นให้มากกว่าที่เป็นอยู่

สังคมของความพอเพียง เป็นส่วนใหญ่ที่สุดของประเทศ เกษตรกรรายย่อย กรรมกรผู้ใช้แรงงานจำนวนมากรวมอยู่ในสังคมส่วนนี้ สังคมนี้มีความต้องการและความคาดหวังต่างไปจากสังคมการแข่งขันเพื่อค้ากำไร เป้าหมายของผู้คนและกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมนานาภาพนี้อยู่ที่ความพอมีพอกินมากกว่าการสะสมทุนเพื่อความมั่งคั่ง หรือการมีกำไรหรือการลงทุนเพื่อขยายกำลังการผลิตสินค้าและบริการสังคมของความพอเพียงเป็นสังคมนานาภาพที่ไม่ได้ยึดโยงกับกระแสการพัฒนาที่ผ่านมาของประเทศ ซึ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจแม้จะมีกิจกรรมการค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ภายในสังคมนานาภาพนี้แต่ก็มีใช้ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับกลไกการตลาดที่พวกเขาสามารถอาศัยประโยชน์ได้ ตรงกันข้ามการผลิตเพื่อพอยังชีพของ ผู้คนในสังคมของความพอเพียงอาจทำให้ผู้ผลิตต้องตกเป็นหนี้ เพราะรายจ่ายจากการซื้อหา ปุ๋ย

ยาฆ่าแมลง และอุปกรณ์การผลิตอื่น ๆ วิธีชีวิตความอยู่รอดของสังคมฐานนี้ จึงเกี่ยวเนื่องอยู่กับคุณภาพและความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และผูกพันอยู่กับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับธรรมชาติซึ่งหลงเหลืออยู่สังคมฐานนี้จึงค้นหาทางป้องกันมิให้ผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจมีต่อวิถีชีวิตต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากนัก

อย่างไรก็ตาม สังคมของความพอเพียงนี้ ยังมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีกว่าผู้คนในสังคมของความด้อยโอกาส ซึ่งมีแต่ความยากไร้ ชัดสน ขาดแคลนหลาย ๆ ด้าน มีความสามารถน้อยในการเข้าถึงบริการของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาสาธารณสุข สาธารณูปโภค คนบางส่วนในสังคมนี้เป็นคนที่ขาดสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมือง เพราะเป็นผู้อพยพย้ายถิ่นจากประเทศใกล้เคียง บางส่วนเป็นลูกหลานของเกษตรกรและผู้ใช้แรงงานที่ทำงานตามไร่ และสถานที่ก่อสร้างต่าง ๆ บางส่วนเป็นเด็กติดเชื้อ HIV

โดยสรุปแล้ว การที่ประเทศไทยเป็นสังคมฐานย่อมมีผลต่อการออกแบบยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์รวมทั้งหมด มิใช่ยุทธศาสตร์เฉพาะส่วน

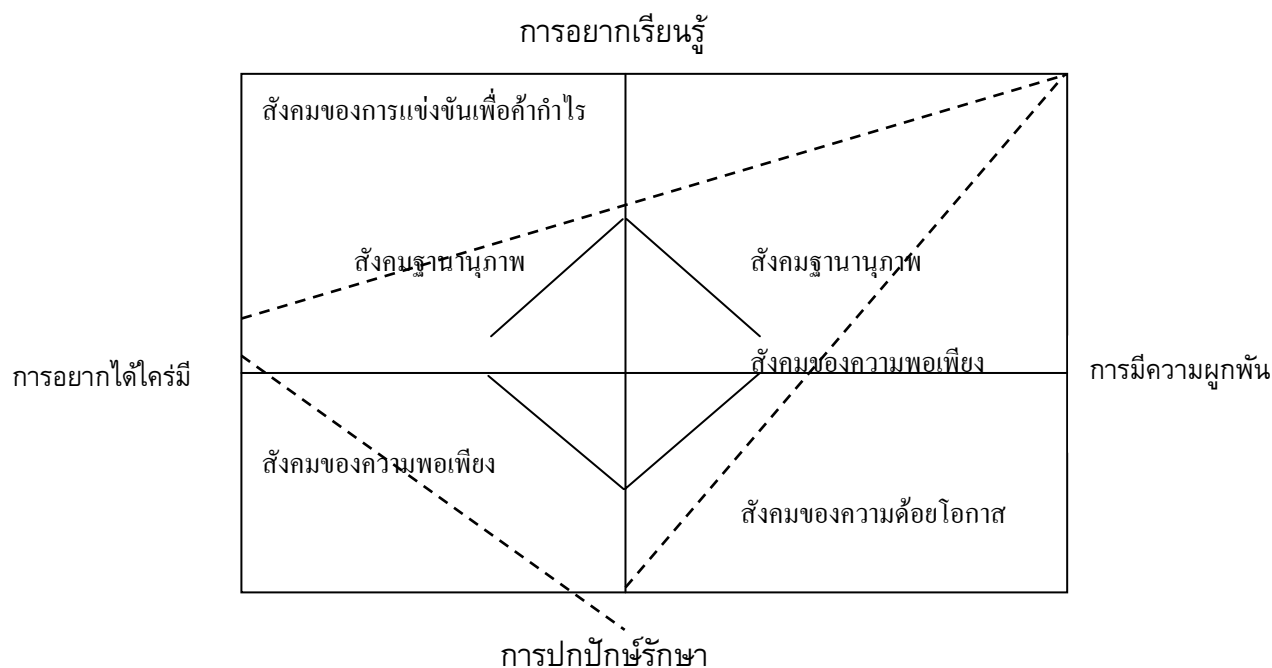
ในการออกแบบยุทธศาสตร์ชาติภายใต้บริบทของการมีสังคมเปิดและระบอบการเมืองเปิด คือระบอบประชาธิปไตยนั้น จะต้องนำปัจจัยความต้องการและความคาดหวังของทั้งปัจเจกบุคคลกลุ่มต่าง ๆ และประโยชน์ร่วมของปัจเจกบุคคลและกลุ่มหลากหลายมาพิจารณา โดยมีให้เกิดสภาพของการที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้หมด – เสียหมด ความชอบธรรมของระบอบการเมือง ย่อมขึ้นอยู่กับ การตอบสนองอย่างฉับไวต่อความต้องการและความคาดหวังของสังคมทุกฐาน มิใช่เอามาตรฐานและความต้องการของพลภายนอกที่มีผลประโยชน์ร่วมกับสังคมฐานเดียว คือ สังคมของการแข่งขันเพื่อค้ากำไรมาเป็นเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ และดำเนินการปรับเปลี่ยนแปรรูปทรัพย์สินของชาติในรูปแบบต่างๆ ให้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของสังคมเพียงฐานเดียว

Paul R. Lawrence และ Nitin Nohra ในหนังสือ Driven : How Human Nature Shapes Our Choices (California : John Wiley & Sons, Inc., 2002) ได้เสนอ “ทฤษฎีแรงขับทั้งสี่” (Four – Drive Theory) ว่า แรงขับที่อยู่ในกมลสันดานของมนุษย์ และเป็นแรงขับที่มาจากผลของวิวัฒนาการทางชีวิตของมนุษย์ มิใช่มาจากผลของการกล่อมเกลา (nurture) แต่เป็นมาโดยธรรมชาติ (Nature) ได้แก่ (1) แรงขับของความอยากได้ใคร่มี (Drive to acquire) (2) แรงขับของความอยากผูกพันสมัครสมาน (Drive to Bond) (3) แรงขับของความอยากเรียนรู้ (Drive to Learn) และ (4) แรงขับของความอยากปกป้องรักษา (Drive to Defend) แรงขับของความอยากเหล่านี้เป็น ภาวัตถ์ตามธรรมชาติ เป็นแรงขับต้น – ขับเคลื่อน ซึ่งมนุษย์ทุกรูปทุกนามมีมาแต่กำเนิด สังคมของมนุษย์เรารวนว้ายอยู่กับการแข่งขันและความร่วมมือเพื่อตอบสนองต่อแรงขับต้นของภาวัตถ์หาทั้งสี่ด้านนี้

หากเรานำทฤษฎีแรงขับทั้งสี่ มาเป็นกรอบในการออกแบบยุทธศาสตร์ชาติ โดยถือว่าคนไทยเราก็ไม่ต่างไปจากมนุษย์ทั่วไป แต่นำเอาแบบจำลองสังคมฐานมาเป็นบริบทของแรงขับสี่ด้านนี้แล้ว ก็จะสามารถออกแบบยุทธศาสตร์ที่เป็นยุทธศาสตร์ชาติซึ่งไม่มีฝ่ายใดได้หมด – เสียหมด เพราะ

ยุทธศาสตร์ชาตินี้ จะมีหลายมิติสัมพันธ์คือ มีทั้ง 3 มิติ (เชิงป้องกัน – พื้นฟู, เชิงเชื่อมโยง และเชิงรุก) และมีมิติสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายซึ่งอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ กันด้วย พื้นที่ในความหมายนี้เป็นทั้งพื้นที่ทางกายภาพแบบดั้งเดิม เช่น ลุ่มน้ำ และพื้นที่ทางไซเบอร์ ที่กำลังเป็นพื้นที่ ๆ สังคมของการ แข่งขัน เพื่อค้ากำไร อาศัยในการดำเนินกิจกรรมมากขึ้นเป็นลำดับ

ภาพที่ 2 แสดง มิติสัมพันธ์ตามยุทธศาสตร์ชาติ

ตามกรอบความคิดข้างต้นยุทธศาสตร์ชาติที่เหมาะสมควรจะเป็นยุทธศาสตร์ที่มีดุลยภาพ ไม่ก่อให้เกิดความได้เปรียบ – เสียเปรียบมากขึ้น ดังนั้น นโยบายของรัฐบาลจึงจะต้องเป็นนโยบายที่สร้างความพอเพียงให้แก่สังคมฐานล่างสุด ประคับประคองและสร้างภูมิคุ้มกัน ป้องกัน และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่สังคมของความพอเพียง ปรับเปลี่ยนให้สังคมฐานานุภาพตอบสนองความต้องการของสังคมของความพอเพียง ในขณะเดียวกันก็หาจุดแข็งในสังคมฐานานุภาพ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันด้วย ภาพสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดตรงกลาง แสดงถึง กรอบของยุทธศาสตร์ชาตินี้ ที่จะต้องคำนึงถึงการนำแรงขับเคลื่อนตามธรรมชาติทั้งสี่ด้านมาพิจารณาจัดลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์ที่จะเป็นการกำหนดเป้าหมายและมาตรการสำหรับสังคมแต่ละฐาน ภาพที่มีเส้นประหมายถึง ยุทธศาสตร์ที่ให้ความสำคัญต่อสังคมของความพอเพียง สังคมของความค้ำยโอกาสมากเป็นพิเศษ โดยสังคมฐานานุภาพจะมีส่วนช่วยสังคมอีกสามฐานโดยสร้างทั้งมูลค่าทางเศรษฐกิจและคุณค่าทางสังคม

การออกแบบยุทธศาสตร์ชาตินี้ ช่วยให้เราเข้าใจความจำเป็นในการสร้างพันธมิตรร่วมระหว่างสังคมฐานต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความมั่นคง ความเข้มแข็งของทั้งสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นภารกิจสำคัญของรัฐบาลทุกรัฐบาลและช่วยให้รัฐบาลมีความรอบคอบในการกำหนดนโยบายด้านต่าง ๆ ให้สอดคล้องเหมาะสมกับสังคมแต่ละฐาน โดยคำนึงถึงความแตกต่างใน

ประเภทและระดับของการเรียนรู้ที่สังคมแต่ละฐานจำเป็นและต้องการ หากมีกรอบการวางยุทธศาสตร์
เช่นนี้ ช่องว่างระหว่างสังคมฐานบนสุดกับฐานกลางและล่างสุดก็จะมีน้อยลง โดยสังคมฐานภาพ
จะต้องมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการรับใช้สังคมทั้งสามฐานให้มากขึ้นกว่าที่เป็นมาแล้ว

บรรณานุกรม

Lawrence, Paul R., and Nohria, Nitin, **Driven : How Human Nature Shapes
Our Choices** (California : John wiley & Sons. Inc., 2002)